

MILLIY QADRIYATLARIMIZNI YUKSALTIRISH – SOG‘LOM BOLA VA BARKAMOL AVLODNI TARBIYALASHNING ASOSIY OMILI

**O‘ROQOVA SHAROFAT
SAIDQUL QIZI**

TerDU o‘qituvchisi

<https://doi.org/10.47689/STARS.university-pp388-391>

Annotatsiya: ushbu maqolada milliy qadriyatlarimiz davomchisi – oila ma’naviyatini yuksaltirish – sog‘lom bola va barkamol avlodni tarbiyalashning asosiy omili ekanligi yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: oila, ma’naviyat, milliy g‘urur, muhabbat, vatanparvarlik, sadoqat, iftixor, tarbiya, baxt, urf-odat va an’ana, qadriyat.

“Odam baxtliman deyishga qanchalik haqqi bor? Agar oilang bilan sen baxtli bo‘lsang, baxtliman deyishga haqqing bor. Faqat oilam emas xalqim baxtli bo‘lsa men o‘zimni baxtli deb bilaman” [1]- deya ta’kidlaydi Prezidentimiz Sh. Mirziyoyev har safar ma’ruzalarida. Darhaqiqat, har bir oila ijtimoiy munosabatlarni o‘ziga xos tarzda aks ettiradi. Oilaviy munosabatlar alohida olingan har bir holatda o‘ziga xos tomonlarga ega bo‘ladi. Chunki, bu munosabatlar o‘ziga xos ma’naviy qiyofaga ega bo‘lgan kishilarning o‘zaro ta’sirining natijasidir. Shunga ko‘ra, oilaning bolaga ta’siri spesifik, o‘ziga xos bo‘lgani uchun, uning ma’naviy-axloqiy qiyofasining shakllanishi ham o‘ziga xos va takrorlanmasdir.

Bola o‘z ota-onalarining xatti-harakatlari, butun hayotiy faoliyatlarini kuzatib yuradi. Shu tufayli narsa va hodisalarga ta’sir qilishga qodir bo‘lgan faoliyatning subyekti sifatida o‘z-o‘zini anglay boshlaydi. Oila o‘ziga xos hissiyotlar olamidani iborat bo‘lib, unda ijobiy va ba’zan salbiy his-tuyg‘ular jamuljam bo‘ladi. Ana shu boisdan bola hissiyotini tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi. Agar oilada o‘zaro hurmat va ishonch bilan birga, yaxshi kayfiyat asosidagi sog‘lom muhit qaror topgan bo‘lsa, bu bola ruhiyatiga, uning hissiyotiga ijobiy ta’sir etishi tabiiydir.

Oila sharoitida bolalarda o‘zgalarga nisbatan hamdardlik tuyg‘ulari ham tarbiyalanadi. Chunki bola yoshligidanoq hayotda g‘am-tashvishlar bilan quvonch-sevinchlar birga yurishligini anglab borishi kerak. Ota-onalar bolalarida jamiyatda va oilada kerakli ekanliklarini ilk bor his qilishni uyg‘ota olsalar, insondagi bebaho xislat bo‘lgan mehnat qilish quvonchidan bolani bahramand qilgan bo‘ladilar.

Oiladagi maishiy turmushda bolaning ishtirok etishi ham axloqiy tarbiyaning muhim omili hisoblanadi. Chunki, bola hayoti asosan uy sharoitida o‘tadi. Oila a’zolari o‘rtasida muomala madaniyati oilaviy tarbiyada muhim o‘rin o‘ynaydi.

Ota-onalar ma’naviy jihatdan qanchalik boy bo‘lsa, ular o‘z farzandlariga nisbatan shu qadar jiddiy va mas’uliyatli munosabatda bo‘ladilar. O‘zlaridagi mavjud ma’naviy-axloqiy fazilatlarini farzandlari timsolida ko‘rishni har qanday ota-ona orzu qiladi.

Oilada milliy madaniyatni saqlash va rivojlantirish muhim rol o'ynaydi. Agar ota-onalar jamiyatimiz tomonidan oilaga, o'sib borayotgan avlod tarbiyasiga qo'yiladigan talabni bilsa, axloqiy tarbiya samarali bo'ladi; axloqiy tarbiyalash jarayonida bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda milliy o'zbek an'alaridan foydalaniladi; ota-onalar pedagogika va psixologiyaning zamonaviy yutuqlarini hisobga olgan holda va oilaviy tarbiya masalalari bo'yicha Sharq mutafakkirlarining boy madaniy merosidan foydalangani holda o'zining pedagogik ma'lumotini doimo oshirib boradi.

Yurtboshimizning: «Oila men uchun muqaddas. Muqaddasligi shuki, avvalambor qayerda ishlashidan qat'i nazar agar oilada tarbiya, oilada muhit, oilada halollik, munosabat, tarbiyaga alohida e'tibor berilmasa, hech qachon natija bo'lmaydi. Shuning uchun men farzandlarimning tarbiyasiga juda katta e'tibor beraman. Ha bir farzandimga ham, nevaramga ham alohida o'zimning munosabatim bor. Har bir nevaramning alohida xarakterini bilaman, orzusini, istagini bilaman»-degan so'zlarifimizning yaqqol isbotidir.[2]

Oila va oilaviy tarbiya bugungi kunda dolzarb muammolardan biridir. Chunki, jamiyat aqlan yetuk, axloqan pok, jismonan baquvvat, ruhan boy avlodni tarbiyalashdan manfaatdor. Bunday avlod, eng avvalo, ma'naviy-axloqiy jihatdan sog'lom va mustahkam oilada shakllanadi. Chunonchi oilani rivojlantirish va mustahkamlash uchun qilinadigan g'amxo'rlik kelajak avlod taqdiri bilan bog'liqdir. Har qanday jamiyatda ham buyuk davlatning barpo etilishi yoshlar qanday bo'lishlariga, ularning qanday tarbiya olishlariga bog'liq. Taniqli o'zbek pedagogigi Abdulla Avloniy «Tarbiya bizlar uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasi-dir» deb yozgan edi. [3].

Milliy mafkuraning negizida yosh avlodni milliy mustaqillik ruhida tarbiyalash g'oyasi yotadi. Mustaqillik ruhida tarbiyalash yoshlarni milliy g'urur, milliy iftixor, milliy ong va o'z-o'zini anglash, vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishni taqozo etadi. Oilada yosh avlodni ota-ona namunasi, oila an'analari, shajarasi, kasb-kori, axloqiy-ma'naviy qadriyatlari asosida tarbiyalash, ular ongida oilaga sadoqat, o'zaro mehr-muhabbat, hurmat hissini shakllantirish vositasida ularni oilaviy hayotga tayyorlash kutilgan natija beradi. Buning uchun ota-onalarni tarbiya jarayoniga tayyorlash maqsadida ota-onalar universitetlari ishini tiklash va takomillashtirish, umumta'lim maktablari, oliy va o'rta maxsus ta'lim mazmuniga «Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash» kursini kiritish maqsadga muvofiqdir. Ota-onalar va oila tarbiyasida metodik yordam beruvchi oila kutubxonasi seriyasidagi kitobchalar va maxsus «Oila» jurnali orqali, barcha yo'nalishlardagi oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalariga «Oila psixologiyasi va pedagogikasi» kursini joriy etish oilani namunalari tarbiya maskaniga aylantirish vositasi-dir. Shunday qilib, Vatan muqaddasligini saqlash, vatanparvarlik tuyg'usi bilan xalq, davlat, mamlakat rivojiga ulkan ulush qo'shish har bir fuqaroning jamiyat, kelajak avlod oldidagi burchidir. Bu burchni halol, pok, fidoyilik va jasorat bilan bajargan insongina haqiqiy vatanparvardir.

Yurtboshimiz aytganlaridek: «Shu aziz Vatan barchamizniki, uning baxt-saodati, yorug' istiqboli, farovon kelajagi uchun yashash, kurashish, kerak bo'lsa jonni fido qilish shu muqaddas zaminda yashayotgan har bir inson uchun baxtdir». Vatan kelajagi, xalqning baxt-saodati uchun milliy g'ururi yuksak inson kurashadi. Milliy g'urur esa milliy o'zlikni anglash bilan bevosita bog'liqdir. Zotan, milliy o'zlikni anglash - vatanparvarlikning yorqin namunasidir. Insoniyatning paydo bo'lishi bilan asta-sekin

uning tili, urf-odatlar, anʼanalari, dini, madaniyati; ezgulikni ifoda etuvchi axloq-odob normalari ham vujudga kela boshlagan. Ularning mazmunida xalqning hayot tarzi, ruhiyati, maʼnaviyati, xulq-odobi mezonlari, kelgusi farovon turmush haqidagi orzu-oʻylari oʻz aksini topgan, Davr sinovlaridan oʻtgan maʼnaviy va moddiy boyliklar mazmunan boyib, sayqallanib qadriyat darajasiga koʻtarilib kelmoqda. Shuning uchun ham har bir xalqning, millatning oʻz tarixi, u bilan bogʻliq qadriyatlari mavjud. Har bir xalqning oʻz tili, maʼnaviyati va maʼrifati, tabiati, axloq-odob normalari, din-eʼtiqodi, tarixi, adabiyot va sanʼati, madaniy yodgorliklari, oʻziga xos qadriyatlari, urf-odatlar, anʼanalari, biologik-fiziologik, psixologik xususiyatlari, ichki muhiti, ijtimoiy taraqqiyoti va shu kabilar millatning oʻzligini tashkil qiladi. Milliy oʻzlikni anglash esa har bir millatning, elatning oʻz tarixi, moddiy boyligi, dini, madaniyati, adabiyoti, sanʼati, axloqiy-maʼnaviy xulq-atvori, xatti-harakat mezonlari, urf-odat va anʼanalarini mazmun va mohiyatan bilish, ulardan faxrlanish hamda ularni shakl va mazmun jihatidan boyitish, kelgusi avlodlarga yetkazish, shuningdek ularni boshqa millatlarga namoyish etish ehtiyojining qudrati demakdir.

Milliy oʻzlikni anglash oʻzi dunyoga kelib oʻsgan oilasi, mahallasi, Vatanini sevis, ota-onasi, qarindosh-urugʻlari, doʻst-u birodarlari, xalqi, millatiga chuqur hurmat va ehtiromdir. Ularning shajarasi, oʻtmish avlod-ajdodlari, kasb-kori, axloqiy-maʼnaviy qadriyatlarning mukammal bilish va ulardan faxrlanish hissi demakdir.

Xalq, Vatan manfaatlarini oʻz manfaatlaridan yuqori qoʻyish kerak boʻlsa, ularni har qanday dushmanlardan, salbiy taʼsirlardan himoya etish uchun jonni ham fido etish - oʻzlikni yuksak darajaga koʻtarish demakdir. Millat, oila, vatan shaʼni, obroʻ-eʼtibori, qadr-qimmat, hamiyati, gʻururi kamsitilgan, toptalgan vaqtda uni qoʻriqlash, himoya etish uchun birlashish, kurashish oʻzlikni anglaganlikning namunasidir.

Milliy oʻzlikni anglash, millatning abadiyligini taʼminlovchi, uning moddiy va maʼnaviy boyliklarini, manfaatlarini himoya etish, koʻz qorachigʻidek asrash, umrboqiyiligini taʼminlashda har bir fuqaroni ongli ravishda jipslashishga, birlashishga daʼvat etuvchi, oʻz mazmunida milliy gʻurur, muhabbat, vatanparvarlik, sadoqat, iftixor kabi tushunchalarni mujassam etuvchi yuksak tuygʻudir.

Milliy oʻzlikni anglash umuminsoniy qadriyatlarni inkor etish yoki boshqa millat maʼnaviy va moddiy boyliklarini hurmat qilmaslik holatidan uzoqroqdir. Aksincha, oʻzga millat va xalqlarning tili, dini, moddiy va maʼnaviy qadriyatlari, anʼanalarini bilish; hurmat qilish zahirida oʻz milliy merosini shaklan va mazmunan boyitish oʻzlikni anglashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Milliy oʻzlikni anglash millatchilik, mahalliychilik kabi holatlardan butunlay yiroqdir. Oʻzligini anglagan inson hech qachon sotqinlikka, xiyonatga, razolatga qoʻl urmaydi. [4]

Oʻzbek millati tarixida milliy istiqlol tantanasi tub burilish yasadi. Milliy oʻzlikni anglash davlat siyosati darajasiga koʻtarildi.

Xalqimiz asrlar davomidagi ong, tafakkur qulligidan ozod boʻldi. Shoʻrolar tuzumi davrida oʻz milliy maʼnaviyatimiz, anʼanalarimiz, ruhiyatimiz, axloqiy-maʼnaviy qadriyatlarimiz umumsovet qozoniga qoʻshilib, oʻz qadr-qimmatini butunlay yoʻqota boshlagan edi. Ularni sof milliy qadriyat tarzida saqlamoqchi, umrboqiyiligini taʼminlamoqchi, shakl va mazmun jihatidan takomillashtirmoqchi, yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalamoqchi boʻlgan millatimizning jasur farzandlari “xalq dushmani” yorligʻi bilan qatagʻon qilindi, jisman yoʻqotildi.

Shukrlar boʻlsinki, mamlakatimiz mustaqilligi va istiqlol inʼom etgan buyuk neʼmatlardan biri erkinlik va oʻzligimizni anglash imkoniyati vujudga kelganligi boʻldi.

O'zbek oilasida otaning o'ziga xos munosib o'rni bor. U oilaning sarbonidir. Ota-ning oiladagi o'rnini o'lchaydigan toshu-tarozi yo'q. Oilada otaning obro'-e'tibori qadrlanadi, farzandlar otaga suyanadi, ergashadi, ishonadi, faxrlanadi. Lekin oilada ota-ona qo'sh-ho'kiz. Ularni et bilan tirnoqday ajratib bo'lmaydi. Oilalar bir xil emas. Ularni bir qolipga sig'dirish mumkin emas. Ba'zan otasiz qolgan farzandlarni onalar o'zlari ishlab bolalarni boqadi, o'zlari tarbiyalaydilar. Biroq unday oila farzandlari tarbiyasida qandaydir nuqsonlar uchraydi. Milliy mustaqillik sharoitida jamiyatning ijtimoiy-siyosiy iqtisodiy va ma'naviy hayotida yuz berayotgan o'zgarishlar tabiiy ravishda va qonuniy tarzda xalqning ravnaqiga yo'l ochdi, mustaqillikni mustahkamlashga samarali ta'sir ko'rsatdi. Jamiyat va oila mohiyatan bir-biri bilan uzviy bog'liq. Oilada jamiyatning tub mohiyati o'z aksini topadi. Shu ma'noda, oilani kichik jamiyat deyish mumkin. Har bir jamiyat a'zosi oila bag'rida voyaga yetadi. Ijtimoiy munosabatlari o'zgartiradi va insoniy fazilatlarni namoyon etadi. Barkamol insonni shakllantirish, uni hayotga, mehnatgatayyorlash oilaning muqaddas vazifasidir. Oilani mustahkamlash jamiyat barqarorligi va qudratining muhim shartidir. Shu boisdan ham davlat oilani o'z himoyasiga oladi.

Jamiyatdagi ma'naviy-axloqiy muhitning sog'lomligi ko'p jihatdan oilaviy madaniyatga bog'liq. Oila qanday bo'lsa, jamiyat ham shunday bo'ladi. Oilada er va xotinning mavqei, oilaviy munosabatlar xarakteri turli xalqlarda turlichadir. Mamlakatimiz milliy mustaqillik yillarida ma'naviy sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar, avvalo, oila qadriyatlarini, eng ilg'or an'alarini tiklashga qaratilgandir. Oila va ayol muqaddasligi O'zbekona qadriyatdir. Hadisi sharifda, Qur'oni Karim oyatlarida ona va ayolning muqaddasligi to'g'risidagi g'oyalar oilaviy munosabatlarni takomillashtirishida muhim ahamiyatga ega.

Zero, atoqli pedagogimiz Karimaxon Usmonovna o'zining "Oila tarbiyasida milliy va umuminsoniy axloqiy fazilatlarning o'rni" nomli asarida aytganidek: "To'g'ri tarbiya - bizning baxtli kelajagimiz, yomon tarbiya - bizning kelajakdagi qayg'u-hasratlarimiz, ko'z yoshlarimiz, butun jamiyat oldidagi, butun mamlakat oldidagi aybimizdir". [5]

Darhaqiqat, oilaga e'tibor, ota-ona mas'uliyatini oshirish, milliy qadriyatlarning davomiyligini ta'minlash, oila ma'naviyatini yuksaltirish - sog'lom bola va barkamol avlodni tarbiyalashning asosiy omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi" Toshkent -2019-y, 3-bo'lim.
3. "Oila - ijtimoiy tarbiyaning obyekti sifatida" Qosimova A.//Xalq ta'limi jurn. 2009. №6-91-93b
3. "Sog'lom ona va bola" yili davlat dasturi. T. 2010-y
4. Asqarova U. M va bosh. Pedagogika T. 2008 y
5. A Avloniy "Turkiy guliston- yoxud axloq". "Avesto" T. Sharq-2002- y
6. Davlatshin M. "Yosh davrlar va pedagogik psixologiya" T. 2004
7. Kaykovus. "Qobusnoma" T. Istiqlol nashriyoti 1994 y
8. gazeta.uz 2018.25.07
9. "Oila tarbiyasida milliy va umuminsoniy axloqiy fazilatlarning o'rni" -Toshkent "Adolat - 2016"182-189-b